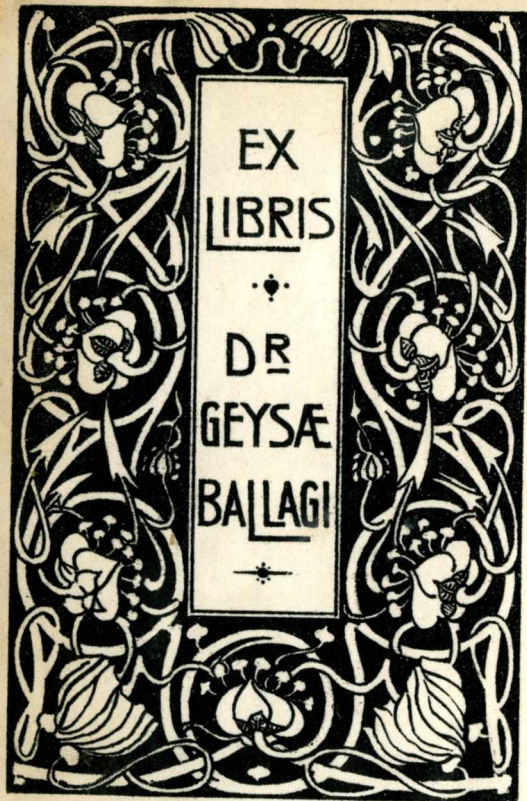

Politikai
röpiratok.

94.

Folvid / P1

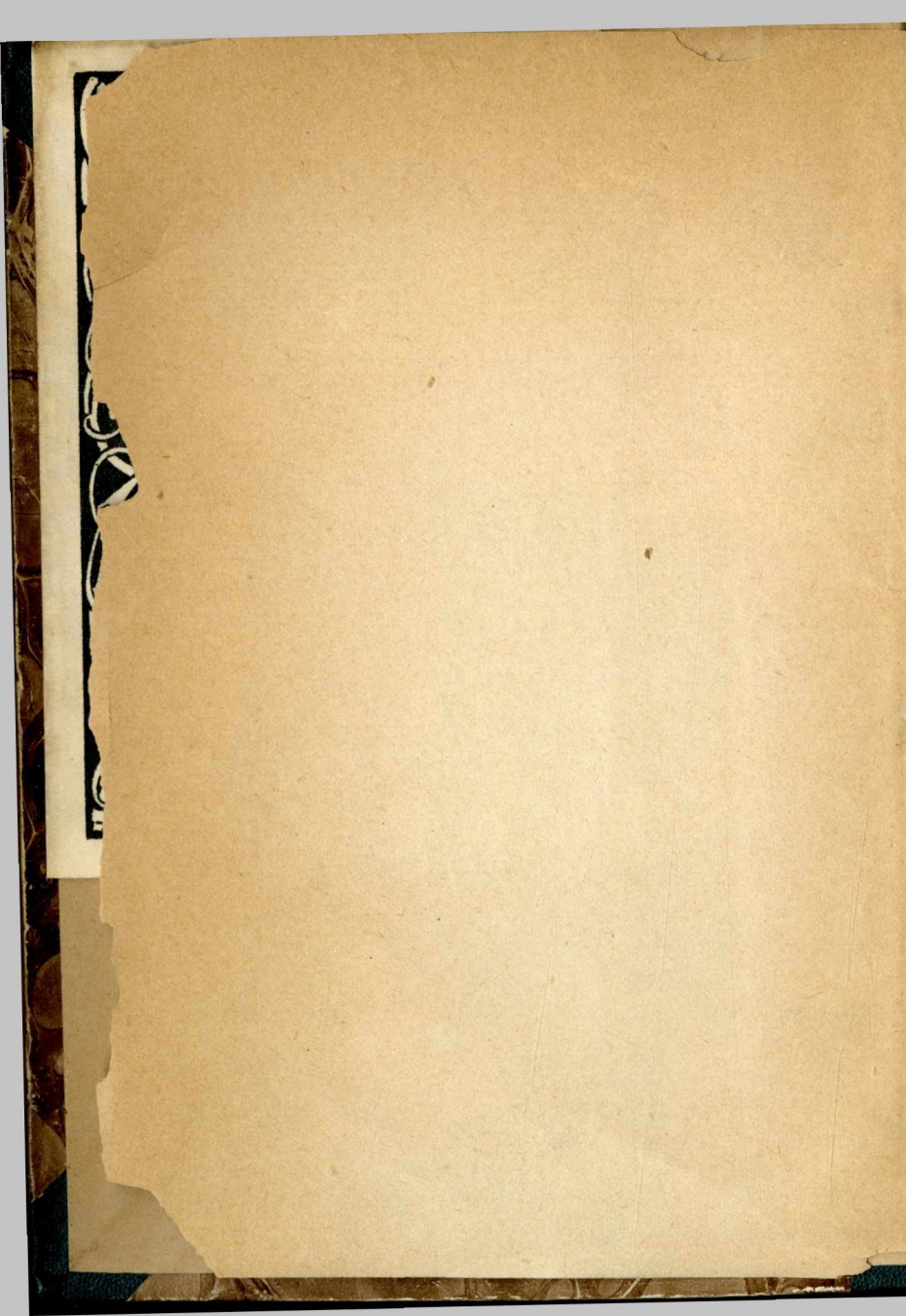
1976

1994

20-20-666

- 1) 001 0006 580 680
- 2) 001 0006 580 694
- 3) 001 0006 580 703
- 4) 001 0006 580 410
- 5) 001 0006 580 727
- 6) 001 0006 580 734
- 7) 001 0006 580 741
- 8) 001 0006 580 765
- 9) 001 0006 580 742

1. Emlektőgyűjtemény és országyűjtemény bevételek 1861-évi. ~~1866~~ Magyar
nyelvi társaság. 1861.
2. Magyarország alkotmányja és az egyenjogúság. Pesthi lapjokból.
3. 100 képzésel. Albuma. 1868.
4. Képek az angol alsó házi történetéből és működéséből. Tota
grave Reginald, Ford. Csernátony. 1870.
5. A marsalai eres. Tota Türr Tivván. 1870.
6. Magyar körtársasági bank. Tota Mudrony Pál. 1870.
7. A pápai családkerékasszony és néhány érvével a vatikai
szinatról. Ullás Tivvánból. 1871.
8. Pest-Józsefváros választáshoz. Csernátony lapos. 1872.
9. A nemzetiség és a nemzetiség. Tota Hoffmann Mór. 1872.

EMLÉK-JEGYZETEK

SORSZÁGGYÜLÉSI BESZÉDEK

A MAGYAR TÖRTÉNELEM ÖRÖKÍTÉSÉRE:

MELYEK

AZ ALSÓ ÉS FELSŐ HÁZAKNÁL

1861-dik ÉVI AUG. 21 és 22-kén.

A MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉS FELOSZLATTATÁSA ELŐTT
S ALKALMÁVAL 2 UTOLSÓ ÜLÉSEKBE ELŐFORDULTAK.

TARTALOM:

I., GHYCZY KÁLMÁN elnök
BÓNIS SÁM. és DEÁK beszéde.
DEÁK ÖVÁS INDELVÁNYA.
TISZA KÁLMÁN,
beszéde az alsó házban.	II., Gróf MAJLÁTH GYÖRGY
Utárnök mester,
Gróf TELEKI DOMONKOS,
beszédeik a felső házban.
III., GHYCZY KÁLMÁN elnök.
BERNÁTH ZSIGMOND s.
DEÁK FERENCZ,
beszédeik az alsó házban.	IV., Gróf APONYI GYÖRGY elnök
országbíró s
Gróf KÁROLYI LAJOS,
beszédeik a felső házban.

AZ ORSZÁGGYÜLÉST FELOSZLATÓ KIRÁLYI LEIRATOK.

MIND KÉT HÁZ ELNÖKÉSEK

BÜCSÜZÓ ZÁRBESZÉDE.

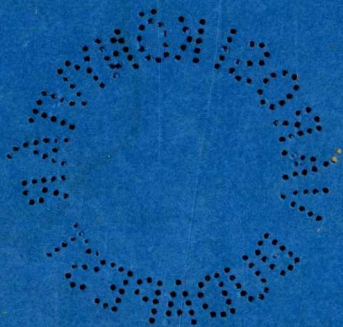
HÜEN KÖZLI S KIADJA

MORSÁNYI SÁNDOR

GYÓRSÍRÓ.

PESTEN, 1861.

Dr. BALLAGI GEZA.

DE BALLAGI GÉZA.

I.) Aug. 21-kén d. u. 4 órakor tartott képviselőház LXVII. ülése.

ELNÖK GHYCZY KÁLMÁN: Tisztelt ház! Miután a múlt ülésben tárgyaltak jegyzők nyve már hitelesített; ez úttal az időközben beérkezett iratok előadása következik.

A jegyzőkönyvet Bánó József vezeti, — a szóelőkat Tanárky Gedeon jegyzi fel.

A többi között, midőn számos megye és város az országgyűlés iránt osztatlan bizalmat szavaz; s mások a nemzetiség ügyében emelnek szót; felolvastatván az igazoló bizottmány jelentése Borsodmegye mezőcsáthi választó kerületében Báró Vay Miklós képviselőül lett elválasztására vonatkozólag; ki is egyhangúlag hosszas ideig tartott éljenzések után igazoltatott.

Elnök: Van szerencsém a tisztelt háznak ezennel az Aug. 13-kán kelt felirat fölviteléről szóló jelentésemet beadni (közhelyeslés és éljenzés.)

BÓNIS SAMU: Tisztelt ház! A beadott elnöki jelentés nyomán bátor vagyok indítványozni, hogy elnökünknek a haza szolgálatában tett újabb fáradozásai is jegyzőkönyvileg ismertessenek el. (közhelyeslés s éljenzés) Mi illeti pedig a napi fontosabb eseményeket, engedje meg a t. ház, hogy azokra néhány csekély észrevételt tehessek. (Halljuk) Nem jutott a nemzet ezen gyűlésének azon szerencse, hogy hazánk törvénykönyvét újabb, a kor igényeihez mért törvényekkel gazdagítsa. Feladatunk csupán az életből kiszorított köz-és magánjogok életbeléptetése. szent törvényeink megtartása körül forgott. — Mint feleltünk meg ez ideig feladatunknak, azt meg fogják bírálni azok, kik bennünket ide küldtek; feladatunk vége felé jár, de még nem ütött a végső óra, még egy nagy teendőnk van: mi tudjuk és nem csupán hirből tudjuk, hogy meg vannak már a képviselőház órái számlálva, fel fog az oszlatni. De mielőtt feloszlattatnék — minthogy a törvények ellenére azt feloszlatni addig, míg az adó meg nem ajánltatik és a számadások át nem vizsgáltatnak, nem lehet: szükséges, hogy ezen feloszlatás iránt a képviselőház intézkedjék: erre hívom fel jelenleg a t. ház figyelmét (közhelyeslés. Éljen).

DEÁK FERENCZ: T. ház! Az országgyűlésnek feloszlatása előrelátható és több mint valószínű volna, noha még hitelesen tudva nincsen. Ha alkotmányszerűleg mennének a dolgok és a

legfőbb hatalom irányunkban törvényszerűleg gyakoroltatnék: előre meg lehetne mondani az időt és módot: miként fog az országgyűlés berekesztetni: de miután a tapasztalás azt mutatja: hogy már alakjában sem vitettek az ügyek alkotmányyszerűleg a legfőbb hatalom részéről, nem tudhatjuk minő pillanatban, és mily alakban fog a felosztatás megtörténni. A mint az előttem szóltott érdemes képviselőtársam Bónis Sámuel előadta, fontosnak és minden esetre szükségesnek találom én is: hogy az országgyűlésnek végpillanatában óvásunkat jelentsük ki az iránt, mi eddig és ezentúl történt és történendik, és mivel a mai nap csak a mienk, a holnapi pedig már a sors kezében van: nem halaszthatjuk és nem mulaszthatjuk el ma azt, mit holnap tennünk talán már nem lehet. (igaz, általános helyeslés.) Nem ereszkedem részletekbe, én egy óvást tartok szükségesnek a ház nevében kijelenteni, — s ha a t. ház megengedi; fel fogom olvasni a már fogalmazott óvást, mint azt egyéni nézetem szerint szerkeszteni jónak láttam. — (Helyes. Halljuk!!).

„Az országgyűlése jogszerűleg egyedül a magyar alkotmány alapján működhetvén, semmit el nem mulasztott, hogy ezen alapot helyreállítsa, s teljesen biztosítsa.

Az országgyűlésnek törvényszabta kiegészítése, a felelős miniszteriumnak és a felfüggesztett törvényeknek visszaállítása valának mindenek előtt szükségesek arra, hogy az országgyűlés tör-

vények alkotásába bocsátkozhassék. Ezeket sürgettük tehát mindenek előtt, de ismételt felirataink sikeretlenek maradtak, s eképen az országgyűlésnek hatásköre egyedül az ország jogainak védelmére lőn szorítva, mit ki nem egészített állapotában is joga, sőt kötelessége volt erélyesen teljesíteni.

Az országgyűlési kölcsönös értekezések fonálát tetteg a legmagasabb leírás szakasztotta meg midőn ősi alkotmányunkat, az alapszerződések ellenére, absolut hatalommal lényegében átalakítva, tanácskozásainkat a császári diplomák és pátensek terére s korlátai közé kívánta szorítani, hová mi jogszerűleg nem léphetünk.

Meggyőzött minket azon legmagasabb leirat arról, hogy nincs szándéka Ő felségének a sanctio pragmatica értelmében visszaállítani alkotmányunkat, melyhez pedig mi hűtlenek soha nem lehetünk. És meggyőződésünket ujabban meg fogja erősíteni, ha az országgyűlésnek törvényt szabta kiegészítése s a parlamentáris kormány visszaállítása helyett az országgyűlésnek oly feloszlata következik be, mely a törvények rendeletével ellenkezik.

Az 1848-ik évi 4-ik törvényczikk szerint az országgyűlést feloszlalni mindaddig nem lehet, míg a ministerium a mult évi számadásokat és a következő költségvetést elő nem terjeszti, s az országgyűlés azok iránt határozatot nem hoz.

De a törvény ezen rendelete nem teljesítte-

tett, s nem is teljesíttethetik mindaddig, míg a felelős ministerium vissza nem állíttatik, s az országgyűlése ki nem egészítettik, mert nincs törvényes kormány, mely a költségvetést előterjeszse, s az országgyűlése épen azért, hogy a törvényszabta kiegészítés határozottan megtagadtott, képtelenné van téve a költségvetésnek megállapítására.

Azt is rendeli az említett törvényczikk, hogy 3 hónap alatt az újabb országgyűlés összejön. Ha tehát a feloszlítás után az országgyűlése a törvényben kitűzött időre ismét össze nem hívatik, a törvény rendelete ezáltal is újabban sértve lesz.

Mi tehát kénytelenek vagyunk már előre minden ily eljárást alkotmányellenesnek, s a 12 évig fenállott absolut rendszer további folytatásának tekinteni. Az erőhatalomnak tetteleg ellene nem szegülhetünk, de azok ellen, mik ekkép történnének, ünnepélyes óvást teszünk, s kijelentjük, hogy minden jogilag fenálló törvényeinkhez és így az 1848-dik évben szentesített s országgyűlésileg meg nem változtatott törvényekhez is szorosan ragaszkodva, a hatalomnak minden oly lépését, mi azokkal ellenkezik, alkotmányellenesnek fogjuk tekinteni.“ (helyeslés, köztetés és hosszas éljenzés.) Az óvás felolvasása után tovább folytatta beszédét.

T. ház! Ez azon óvás, melyet indítványozok s mely indítványt a ház asztalára leteszek. —

Azt hiszem, fölösleges ezen indítványt támogatni, annak oka magában a dolog természetében fekszik; nekünk egyetlen egy fegyverünk a törvény és ügyünk igazsága, erre támaszkodva kell a hatalom fegyvererejével szemben állani. — (éljenzés) Régi állítás és talán a történelem tanusága szerint aligha valaha csalt az, hogy az igazság végre is csak győzni fog, és nekünk abba kell minden reményünket helyeznünk. (harsány éljenzés, és általános legzajosabb tetszés). Hogy ezen téren biztosan lépjünk, nem szabad, nem lehet nekünk a törvény terét soha semmi szín alatt és semmi esetben elhagyni, mert csak ez azon biztos tér, hol fegyvererő nélkül, fegyveres erő ellenében is megállhassunk (Legzajosabb tetszés és kitörő éljenzés). Az országgyűlés eddig azt követte, s most az országgyűlés valószínűleg szét fog oszlattatni, egyes polgárai lesznek a hazának mind azok, kik most a nemzet képviselői voltak. Én azon tiszta meggyőződéssel lépek vissza ismét azon magányba, honnan kiléptem, hogy mint képviselőtársaim is, szentül, legjobb lelkiismeret szerint teljesítették azt, mivel e honnak küldöiknek és önelkiismeretüknek tartoztak, és egyszersmind azon meggyőződést táplálom keblemben, hogy az országgyűlésnek e részbeni példáját mind a törvényhatóságok az országban mind egyes polgárok a hazában hiven követni fogják (zajos tapsolás, közhelyeslés, s több percekig tartott éljenzés), azaz: megmaradván a

törvény alapján, a törvénytől nem távoznak, a törvényhez szigorúan ragaszkodnak, és akár jobbra, akár balra, mi törvényellen van, azt sem helyeselni, sem követni nem fogják (harsány éljenzés). A törvényhatóságok, míg így fenállnak, addig a törvény értelmében fognak működni, öngyilkosságot nem fognak elkövetni, a sors csapásait nyugodt kebellet fogják várni. Az egyes polgárok pedig tartásuk magukat a törvényhez. A törvény oly nyugalmat ad a léleknek, hogy a legsúlyosabb eseményeket is, ahhoz ragaszkodva be lehet várni, és épen ez fogja előidézni az, mi a türetnél legfőbb, hogy méltósággal tőrjünk, a méltóságot pedig a törvényesség adja meg, és semmi más. (Rendkívül kitörő éljenzés, közhelyeslés, s élénk taps). Indítványomat a t. háznak figyelmébe ajánlom. (Ismét megszűnni nem akaró éljenzés, s felkiáltások: elfogadjuk!!!) — Deák Ferencz a hálálkodás legnemesebb kitörései közepett körülvétetett, s szerencsés volt minden képviselő, ki vele kezét foghatott az óvás elfogadása jeléül.

KUBINYI FERENCZ: Miután ezen fontos indítvány elfogadtatott, szükségesnek tartom azt, a méltóságos főrendekkel közölni. (helyeslés)

TISZA KÁLMÁN: Számosak és fontosak voltak a teendők, melyek, midőn e terembe léptünk, 12 évi szünet után reánk a nemzet képviselőire nekezettek. Éreztük azok fontos voltát, de az ádáz sors, nem akarom másként nevezni

— úgy akará, hogy az országgyűlés a törvényhozás terére ne léphessen, hogy az országgyűlés új törvényeket ne alkothasson, mert meg volt fosztva attól, a mi nélkül azt tenni nem lehetett, nem vala kiegészítve, nem valának meg a törvényes kormányközegek, a melyeknek létele nélkül az országgyűlés törvényhozási teendőit teljes mértékben nem gyakorolhatá. Egyetlen, a mi az országgyűlésnek ily viszonyok között fennmaradott vala, az országnak legszentebb joga, ős joga, azon törvényt a melyeket bölcseségükben atyáink alkottak, védeni. Ezen kötelességet, hogy miként teljesítettük, mint előttem szólott igen tisztelt képviselőtársunk mondotta, küldőink majd megbirálandják.

Én azonban mindamelllett, hogy mindazon fontos tárgyakra nézve, a melyek iránt intézkedni ohajtottunk volna, törvényjavaslatokat készíteni, törvényeket alkotnunk nem lehet: ohajtanék ezek közül egynémely, első fontosságúakra nézve a ház által még egy határozatot hozatni, a melyben — mintegy fejezné ki azt, hogy ezen nagyfontosságú ügyekben intézkedni ohajtott. (helyeslés) Nem lehet azért, hogy én ezen tárgyak közül épen hármat leszek bátor ajánlani, azt mondani, mintha ez által a többi nagyfontosságú tárgyak mintegy elmellőzve vagy pedig feledékenységnek átadva volnának. Egyedüli oka, miért részemről ezen három tárgyat kiválasztottam, az: mert az idő egyes nagy fontosságú kérdések részletesebb

megvitatását többé nem engedi: tehát csak ezen hármat lehetett kiválasztanom, a mely a mellett, hogy fontosság tekintetében egy kérdést is maga elé nem bocsát, egyuttal már a ház kebelében bővebben kifejtve volt, sőt egy részben a felett a t. ház nyilatkozott is, csak hogy nem oly tisztán és elkülönítve egyéb más fontostárgyaktól. Ezekre vonatkozólag leszek bátor a t. ház engedelmével határozati javaslatot felolvasni, s azt a t. ház asztalára tetenni.

A határozati indítványom következőképen hangzik: —

„Jog- és törvényellenes ki nem egészítettése, valamint a törvényes kormányközegek hiánya által gátoltatván a képviselőház abban, hogy a hazánkat érdeklő főfontosságú kérdésekre s ezek között az alábbiakra vonatkozólag törvényjavaslatokat készíthessen; addig is, míg erre képesítve lenne, az általa más elfogadott, vagy kebelében többszörösen kifejezett elvek folytán kijelenti a képviselőház, hogy:

1-szor. Az országban lakó minden nemzeti-ségek az ország területi s political integritásával nem ellenkező, bármely igényeinek a feliratokban kifejtett elvek alapján kielégítését,

2-szor. A különböző vallásfelekezetek közötti polgári és political teljes jogegyenlőségnek életbe-léptetését és az izraelitákra kiterjesztését;

3-szor. Az urbérrel rokon természetü minden-

nemű birtokviszonyoknak a tulajdon jogsérelme nélkül mindkét fél iránti méltányosság, kárpótlás, illetőleg megváltás alapjáni megszüntetését, a törvények alkotására képesített országgyűlés első és legfontosabb teendői közé sorozza.“

Ennyiből áll t. ház a javaslat, melyet a ház asztalára letenni ohajtok. Hosszasabban indokolni nem szándékozom, azthiszem: hogy mind a három oly fontos, hogy minden indokolás nélkül fogja a t. ház e nyilatkozat szükségét belátni. S így az csak a t. háztól függ, e tekintetben ha belátja szükségét nyilatkozatot tenni: én egyszerűen beadom (helyeslés, éljenzés, elfogadjuk.)

A ház közegyetértéssel elfogadta e határozatot, egyszersmind azt is jegyzőkönyvbe igtatni rendelé. Mely jegyzőkönyv még az ülés folyamata alatt elkészítettvén, hitelesítettett.

II.) Aug. 21-én esti 7 óraker tartott felsőház XXI. ülése.

Elnök az országbiró megnyitván a gyűlést, felmutatta a képviselőháznak ugyan a mai nap tartott ülés jegyzőkönyvi kivonatát, melyet Bánó József jegyző közölt. Ez az orsz.gyűlés szétosztására vonatkozó képviselőház óvása volt, melyet a főrendek gróf Pálffy indítványára egyhangúlag magokévé tevék.

MAJLÁTH GYÖRGY FŐTÁRNOKMESTER: Én ritkán éltem vissza a méltóságos főrendek béketürésével s azért e végperczben bocsánatukra számítok, ha egy-két szót ejtek a helyzet constatirozása végett, különösen constatirozása végett azon férfiak helyzetének, kik október 20. után a magyar kormány élére állottak. (Halljuk! Halljuk!) Hogy ezt tehesem és hogy a jelen állapotot érthetővé tegyem, egy rövid visszapillantás a multa szükség. Nem akarok e tekintetben az 18⁴⁸/₄₉-ki időszakig visszatérni; ha tenném, a forradalomnak divattá vált föltétlen dicsőítése ellenében kellene felszólalnom, de magam is érzem, hogy közelebb állunk azon időszakhoz, hogysem a történetirő egykedvűségével, vagy elfogulatlan-ságával hozhassunk ítéletet oly események fölött,

melyeknek, ha nem részesei, legalább igen közelről érdeklett tanui valánk.

Az kétséget nem szenved, hogy ezek mély hatást gyakorlottak minden tekintetben, minden irányban, és actiót képeztek a szó teljes értelmében. Ez csakhamar a reactió követte. És még kevésbbé lehet hajlamom registrátora lenni azon szomorú időszaknak, mely a „vae victis“ sajnos illusztrációja volt. A recriminációk terét mindig meddőnek hittem; de vészesnek tartanám e pillanatban, midőn nem ingerelni, nem izgatni, hanem nyugtatni és csillapítani minden polgárnak legszentebb kötelessége. — Egy-két vonással akarom ecsetelni az időszakot, mely a transactio epocháját előzte meg. A villafrancai béke után meg volt ingatva a birodalom nagyhatalmi állása; Magyarország viszont abban hitte magát megtámadva, mihez kegyeletének leggyöngédebb kötelékei fűzték: nemzeti létében, anyagilag pedig abban, mi függetlenségének egyedüli biztosítéka volt, t. i. vagonjának tőkeerejében.

Miután minden kísérlet jogos igényeinek érvényre juttatását és panaszainak orvoslását eszközölni megghiusult: igen természetes, hogy az ingerültség nőttön nőtt, — a figyelem egy nemével a lázas ingerlékenységnek a külföld eseményein csüggött, és a sajtó a belélet meddő teréről leszoritva s a közönség hajlamát követve, jóformán csak a külföldi izgalmaknak volt majd nyílt, majd a sorok között olvasható, de minden-

esetre folytonos közlönye. Az észlelő figyelmét tehát azon körülmény, miként egy szikra elegendő arra, hogy az egész ország és utána a birodalom lángba boruljon, nem kerülhette el. Már pedig ha nem láttam volna is a sűrű füstgomolyt nehezedni a leégett falvak fölött, ha nem hallottam volna a tüzhelyeikről elüzött békés polgárok jajveszékléseit, ha nem szemlélttem volna a polgárháboru minden borzadályait: még akkor is kötelességemnek tartottam vala mindent elkövetni, hogy a vészek e legnagyobbika honunktól eltávolíttassék.

És azért, midőn az ugynevezett erősített birodalmi tanácsba több honfitársammal együtt meghivattunk, ugy hiszem, ez volt az elhatározó ok, mely bennünket hosszasb küzdés után arra birt, mikép e bár rend- és törvénykivüli hivatást, mely a napi közvéleménynyel éles ellentétben állott, elvállaljuk. Tettük pedig ezt annál nyugodtabban, miután a küldetés inkább bizalmi mint hivatalos szint viselt, s épen azért semmi jogot nem veszélyeztethettünk, legfőlebb jogos igényünk érvényesítését ez úton is megkísérhettük.

Nem szándékom, m. főrendek, a birodalmi tanács küzdelmeit elősorolni. Ha valaki, én legjobban érzem, hogy ottani működésünk hasonló volt a csepphez, mely a csordultig telt pohárban a folyadék kiömlését okozza.

De az annyi csalódásnak alapjául szolgált balhit ellenében szólalok fel, miszerint e tanács-

kozások során kifejtett eredmények a végelerőtlenedés, az anyagi elgyengülésnek lettek volna következményei, nem pedig azon erkölcsi okok összegének, melyek azokra határozó befolyással voltak. Ezen erkölcsi okok között első helyen áll kétségen túl a fejedelem őszinte és népei boldogítására irányzott jó szándoka és minden nehézségen diadalmaskodott akarata, az európai közvélemény erkölcsi súlya, és végre erőteljes támogatása szoknak, kik a birodalom minden részeiből a fejedelem meghívására egybesereglettek, és kiket az előbbi rendszer nem kevésbbé érezhetőleg sujtott.

Találkoztunk mi ott oly férfakkal és nemcsak egy táborban, kik, a mi jellemet, tehetséget és független önálló nézetet illet, a világ bármely alkotmányos honának diszére válnának. E tényezők közreműködésével keletkezett az október 20-ki államcselekvény.

Forduló pontot jelölt ez egy hagyományos politika irányában, országlási elvül a birodalom egész területén az alkotmányosságot tűzte ki az addig alkalmazott absolut rendszer helyébe, elismerte azt, hogy egy történetileg kifejtett államnak, mint Ausztria, egyedül a történeti jog képezheti legbiztosabb alapját. Kimondotta végül azt, hogy a historiai jogosultságok elismerése mellett, egy némelyikére a legmagasb államérdekeknek, ezeket egy pontban egyesíteni okvetlen szükségessé vált.

Ez volt az okt. 20-ki fordulat vezéreszméje, ez iránygondolatja. Magyarországot illetőleg az ősi alkotmánynak helyreállítása, és ennek a birodalom egyéb országai igényeivel alkotmányos úton leendő összhangzásba hozatala mondatott ki vezérelvül, és még elébbi időkben ez ország mindenkor: „ad normam aliarum, provinciarum“ szándékolttatott kormányoztatni, most az, mi saját alkotmányos életünkben helyesnek és életerősnek bizonyult, az önkormányzat elve, ezekre alkalmaztatni, viszont, a mi elébbi alkotmányos szerkezetünkben az együttlét föltételeinek tökéletesen meg nem felelt és a változott országlási elvek s idő közt kifejlett viszonyok mellett, azoknak még kevésbé fogott volna megfelelni, a közös ügyek közös tárgyalása czéloztatott megállapittatni.

Hogy ily közös ügyek, ily közös érdekek mindig léteztek, arra mutat már őseink gondoskodása is, kik törvények által kivánták biztosítani Magyarországnak a közös ügyek elintézésére vonatkozó befolyását, habár egy igen menthető féltékenység őket mégis inkább elszigeteltségre, mint ezen érdekeknek tisztába hozatalára birta.

És ha lehet szerénytelenség nélkül némi hibát tulajdonítani ez eljárásnak, az kétségen kívül abban feküdt, hogy igen sok történt rólunk nélkülünk, a mi velünk vagy tán ellenünk nem történt volna, és a minek utóhatása — akár mi te-

gyünk e részben, magunkat csalódásba ringatni nem szabad, reánk nézve maradandó leend. Ezen közös érdekek első határozott közjogi kifejezést az 1848-ki törvények által nyertek; és azok elintézésére nézve egy minister rendeltetett közvetítő közlegül, mi talán már akkor sem volt elegendő, most pedig a változott viszonyok között, legalább hitem szerint, teljesen elégtelennek mutatkoznék.

Én tehát úgy vagyok meggyőződve, hogy nemcsak az összes birodalom érdeke, hanem különösen saját érdekünk is kívánja azt, hogy eziránt frigyesülés jöjjön létre az illető országok között, és úgy hiszem, hogy ha egyszer a szükségnek ez érzete gyökeret ver az országban, az egyesülési mód is fel fog találatni. Magyarország beléletére nézve october 20-a után mindenekelőtt a nemzetiségi kérdés lön méltányos módon megfejtve; az ország kiegészítése közel kilátásba helyezve, végül a megyei rendszer — habár csak részben — visszaállitva.

Mindezekhez ő Felsége fejedelmi állásánál fogva azon föltételt volt kötni kénytelen, hogy az átmenet az anyagi érdekek sérelme, a rend megzavarása, a birodalom pénzforrásainak kiapasztása, nagyhatalmi állása és védelmi erejének csökkenése nélkül történjék, hogy a közjogi kérdéseknek a törvényhozás útján leendő megoldásai is a végrehajtó hatalom fennakadás nélkül

működhessék, és a közigazgatás kerekei sikerrel foroghassanak.

És mi e föltétek alatt elvállaltuk a közvetítés hálátlan szerepét; hálátlannak mondom, mert még a siker esetén is csak az utókor elismerésére számolhatni.

Tehettük pedig ezt teljes megnyugvással, mert egy részt a közjogi kérdések a törvényhozásnak voltak fentartva, másrészt a nemzetiségi igényeknek elégtételve, pedig nem szükséges a m. főrendeket Nagy Pál mondatára emlékeztetnem, hogy: „az elveszett alkotmányt három nap állithatja vissza, az elveszett nemzetiséget nem pótolhatja semmi.“ (Fetszés.)

A második, a mi helyreállított, a megyei rendszer volt, habár részben, de legfontosb attribúcióiban, a mennyiben a kinevezett hivatalnokok helyett szabadon választott tisztviselők kezébe tétetett le a végrehajtás, mi mindenesetre nagy horderejű bizalmi tény foglalt magában; a mennyiben továbbá a helyhatóságnak, a beligazgatás és közügyek feletti ellenőrködési joga korlátlanul gyakorolva lőn, miről a közgyűlések feletti jelentések elegendő tanuságot tesznek. Pedig ha jól emlékszem, Dessewffy Aurél mondja egy helyen, hogy „nálunk századokon keresztül gyakorlott és azért a valódi életbe szövődött szokás hatalmánál fogva csak az fekszik szilárd alapon, csak az számíthat tartós létre, mi a megyében,

vagy helyesebben mondva: a helyhatósági rendszerben leli sarkpontját.

A kérdés már most az, meglőn-e e főnérintett föltételeknek felelve? Mi jó hittel elmondhatjuk, hogy részünkről elkövettetett minden, a mi a kibékítés és kiengesztelés művét lehetővé tette; az alkotmányos élet megújítása alkalmával természetesen fölmerült kicsapongások irányában a lehető legnagyobb engedékenységet tanusítottuk mindazon határig, melyen túl az értékes gyöngeséggé fajul. És tettük ezt nem erély és nem bátorság hiányában, melyeknek komolyabb és a bírdalomra nézvé vészesebb pillanatokban elegendő bizonyítékát adtuk, hanem tettük azért, mert úgy hittük, hogy sokkal kevesebb vésszel jár a hosszasan elfojtott szenvedélyeket száz meg száz biztosító szelepen elpárologtatni, mint erőszakos repressio által explosiót idézni elő, mely az egész államszerkezetnek gépezetét fogta volna veszélyeztetni. Tettük azt azért is, mert hittük és éreztük, hogy oly 12 év után a kormánynak mindenekelőtt bizalomra van szüksége és tudtuk azt, hogy míg a bizalmatlanság burjánként terjed, a bizalom igen gyenge növény, mely gyengéd ápolást és hosszas kitúrést igényel, ha ki gyümölcsseit éldelni kívánja.

Törekvésünket siker nem követte. Egy-két rajongót kivéve, ki minket betüszierint átmeneti hidnak tekintve, szeretett volna taposni, igazságtalanok lennénk, ha személyes viszonyaink iránt

panaszt emelnénk, ha 'azon támogatást nem em-
 litenők fel, melyben a hon oly sok és jeles fiánál
 találkoztunk. De épen annyira vétenénk az őszin-
 teség ellen, melylyel a m. főrendek mindenkor,
 de kivált e válságos perczben kétszeresen tartozunk,
 ha érintenők azt, hogy e gyámol nem volt
 oly általános, miként a sikert biztosithatta volna, és
 hogy különösen elleneink az oct. 20-ki fordulat
 horderejét sokkal sebesebben és élesebben fog-
 ták fel, mint azok, kiknek azt méltányolni érde-
 kükben feküdt volna. Nem szinlelést ohajtottunk,
 tudjuk, hogy a szinlelés minden tekintetben a
 legroszabb politika, és tudjuk még azt is, hogy a
 magyarból sok mindenféle válhatik, csak szolgál
 és képmutató nem (Zajos tetszés.) De tagadást
 nem szenved, hogy az oct. 20-ki fordulat, legalább
 hitem szerint, őszinte békeajánlat volt, és épen
 oly őszinte fegyvernyugvásnak kellett volna azt
 követni mindazon pontig, midőn az egyedül ille-
 tékes harczmezőn a törvényhozáson ujult volna
 meg a közjogi kérdések fölötti vita. A helyett
 azon küzdelem, mely 12 éven keresztül a passiv
 ellenállás fegyvereivel vivatott, folytatva lőn az
 engedményezett fegyverekkel. És innen az ano-
 máliák serege, melylyel különösen a közigazga-
 tás terén találkozunk, innen az, hogy például
 ugyanazon államttestben hivatalnokok, kik a do-
 log természete szerint arra lennének hivatva,
 hogy egymásnak segédkezet nyujtsanak, ellensé-
 ges táborként állanak egymás irányában, s az

egyik lázítónak czimeztetik, mert kötelességét teljesíti, a másik lázadónak, mert hite szerint alkotmányos tisztében jár el. Innen volt az, hogy a haza árulás és felségsértés-szavak oly pazarul hanyattak, pedig ezen két faja az embernek, hála Istennek, nálunk egyaránt ritka (Zajos tetszés) Innen az, hogy oly állapot idéztetett elő, mely, merem mondani, honunkat kivéve talán sehol nyolcz kilencz hónapon keresztül nem lett volna tartható, és mely a nemzet józanságáról legfényesebb bizonytságot tesz (Tetszés).

De ez az főleg, mi állásunkat nehézé, mi különösen a közvetítés művét sükertelenné tette. Ezen állapotok, és az oct. 20-ki határozmányoknak a németszláv tartományokban történt gyarló kivitele — mely az ottani közvéleményt méltán szállította irányunkban sikra — ezek idézték elő a febr. 26-ki patenst és véle az osztrák centralizáló irányzat győzelmét.

Nem szükséges a m. főrendeket figyelmeztetnem azon különbségekre, melyek az oct. 20-ki irányeszme s a febr. 26-ki kivitel közt fejlődtek ki.

Csak azt kívánom kiemelni, hogy pl. az október 20-ki határozványok szerint birodalmi tanács lett volna mérsékelt számmal az országgyűlések delegáltjaiból egybeállitva; míg viszont itt birodalmi gyűlés áll előttünk, — akárhogy neveztessek is, — mely két házra oszlik 4—500 egyénből áll, s nem csak az országgyűlések vá-

lasztottjaiból, hanem közvetlen választások útján is, tehát tökéletes birodalmi képviselőlet alapján alakítható.

Magyarországra nézve az oct. 20-ki összes határozványok szelleme, mert itt szükséges a diplomát az ugyanazon napon kelt kéziratokkal összefüggésben venni szemügyre, és február 26-ki nyiltparancs értelme között a különbség az, hogy míg oct. 20-kán maga az elv alkotmány szerinti tárgyalása és az ő alkotmánynyali öszhangzásba hozatala helyeztetett kilátásba, február 26-kán a törvényhozásnak meg sem kísértett beleegyezése, vagy meghallgatása nélkül történt e részben határozó intézkedés, és az országgyűlés feladata egyedüla 85 tag megválasztásának módja feletti tanácskozásra szorítottatott.

Én részemről igen természetesen látom, hogy az osztrák minisztérium ezen alkotmányosan öszpontosító irányban működik, s hiszem, hogy ezt annak legnagyobb része azon erős és teljes meggyőződésben teszi, mikép a birodalom erejét, hatalmát, jövődjét csak ezen módon alapíthatja meg.

Kevésbbé bírom az egyik vagy másíknál felfogni azt, mikép lehesen a kormányzat gépe-lyének kerekeit 10 éven keresztül minden erély-lyel és buzgalommal absolut irányban hajtani, és ritka önfeláldozással ugyanazon erélyt és buzgalmat az ellenkező irányzatnak felajánlani.

Azt is természetesen látom, hogy a bureau-

cratia, mely october 20-kán megingatva, de lefegyverezve nem lön, a hatalmat, melyet kéjelemmel gyakorolt, megosztani, vagy átengedni nem kívánja, ez annyira a dolog természetében fekszik, hogy bárgyu, a ki ezen csodálkozik, de gyámoltalan, a ki jogosulatlan beavatkozását türi. Én ez irányt dynasticus és birodalmi szempontból nem tartom célravezetőnek, — ez ingatá meg hitemet, hogy azon országok tömbe, melyek osztrák birodalomnak nevezete alatt egy nagyhatalmi államtestet képeznek, nem a vakeset szüleménye, hanem a történetileg kifejtett belső szükségleteknek, az érdekek rokonságának, és részben az európai viszonyok békés fönmaradása s üdvös fejlődhetésének követelménye.

S e részben nemcsak a történelem int arra, mert hisz látjuk a legrégebbe időkben is, hogy bármelyikében ezen országrészeknek, melyek jelenleg egy államtestté alakultak, államférfiúi előrelátással és tetterővel biró egyén vergődött a hatalomra, nyomban ügyekezett hatalma alá keríteni az államok majdnem azon összegét, a mely jelenleg több százados kapcsolatban létezik, így a Jagellók, így a cseh Ottokár, Korvin Mátyás és többen, — de tanusítja azt talán Ausztriának közmondattá vált szerencséje is.

Megvallom ugyanis, hogy még a pomologia terén sem hiszek a kertész szerencsés kezében, hanem inkább annak ügyességébe és szorgalmába helyezem bizalmam; és így a politika terén sem

hihetek oly szerencsében — mely századokon keresztül mindig ez elhatározó pillanatban játsza a mentő szerepet.

Itt az okot mélyebben kell keresni; s részemről azt azon benső szükségletben találom, mely az elhatározó pillanatban az elválni induló részeket ismét egygyé forrasztotta.

Ezen összeköttetésben találta hitem szerint Magyarország állami és nemzeti létének legtökéletesebb biztosítékát. S erre nézve szabadjon tekintélyre hivatkoznom, egy férfiura, kinek, míg élt, hazaszeretetét senki kétségbevonni nem merete, kinek ravatalán egy egész nemzet osztatlanul gyászolt, kinek államférfiúi belátásáról munkáinak talán minden lapja tannuskodik, és ki az elszakadás eszméje ellen és ez összeköttetés mellett hajdan a próféta ihlettségével szónokolt.

De tanusítja azt őseink példája is.

Látjuk ugyanis, hogy már igen sokszor voltunk közel az elváláshoz, és őseink bölcsesége ismét leghelyesebbnek tartotta az együttmaradást, talán ösztönszerűleg sejtve, hogy ez fenyegeti még legkisebb veszélylyel nemzeti létünket, mert sokkal polgárisultabb az elem, hogysem bennünket kiirtson, és nem eléggé ügyes, hogysem magába fölszíjon. (Tetszés.)

De épen ezen összeköttetésben szükséges, hogy Magyarországnak meglegyen kellő sulya és nyomatéka. — Nem egyedül az ország historiai multja vagy kiterjedése végett; nem azért, mert

fajunk talán politikailag érettebb, vagy alkotmányilag tapasztaltabb, ha ez így volna is, jobban szeretem, ha ezt mások mondják el felőlünk: hanem azért, mivel azon polyglott tömkelegben, mely az osztrák birodalom népeiből alakult, azon népfaj, melytől Magyarország elnevezését nyerte, az egyedüli rokotalan faj.

Szemeink hiában függnek a külföldön, nekünk itt élnünk halnunk kell. — És épen ezért vagyunk arra hivatva, hogy e fajok közepett, melyek többet kevesebbet kifelé gravitálnak, a conserváló és neutralizáló elemet képezzük, csak helytelen számítás, vagy erőszak térithetnek el azon ösvénytől, melyet a dolgok természetes folyama és a józan ész számunkra kijelölt. (Tetszés.)

Erre nézve természetes, hogy nem legjobb kezdet, ha egy nemzetnek, mely 1848 éven keresztül alkotmányos életet élt, ezen alkotmányos életének jogfolytonossága vétetik kétségbe. És úgy hiszem, hogy azon negatívótól, mely e jogfolytonosságot kétségbe vonta, senkisésem várhatott egyebet, mint azon határozott hangulatú affirmatiót, mely törvényeink minden betűjéhez ragaszkodik. (Tetszés.)

Ki egyebet remél, az nem ismerte ezen népet, mely talán száz vélemény-árnyalatra oszlik, midőn jogait biztosítva hiszi, s ezen árnyalatok fölött keleti vérének egész hevével vitatkozik, de egy tömör testté alakul, mihelyt nemzeti vagy

állami létének jogfeltéteit kétségbe vonva látja.
(Élénk tetszés.)

Ezen alapokon a közvetítés műve lehetetlen.

Másrészt oly állapotok mellett, mint a közigazgatás terén kifejlődtek, a kormány állása jóformán tarthatlan.

A kormánynak csak két alternatíva közt van választása: erőszak vagy erőtlenség közt.

Az elsőt alkotmányos szempontból veszélyes alkalmazni, a másodikban magasabb kormányzati szempontokból és magának az országnak érdekében nem szabad megnyugodni.

Mit rejt a jövő méhében, arra nézve csak sejtelmeim vannak.

Hogy ezeknek némi hitelt szerezzek, szabad legyen egy mondatot idéznem 1843-ból.

Én akkor, mint megyei követ, kevesed-magammal küzdöttem a kk. és rr. egy határozata ellen, melyben magvát láttam rejleni azon viszályoknak, melyeknek keserű gyümölcsein még jelenleg is tépelődünk. Ha jól emlékezem, körülbelül ezeket mondtam:

„Ha bekövetkezik az idő, midőn az észak népének árjai megunva rideg bölcsőjüket, Európa polgárisodásának másodszeri védgátját megrohanják, akkor mi, a hosszas béke karjai között álomba ringatva, a fényűzés által elpuhulva, könnyű martalékokká válandunk, ha ez elhatározó pillanatban e hon lakosait egy szív, egy lélek, egy érzés nem egyesíti.“

Abban talán csalatkoztam, hogy a győzelem oly könnyű volt; de a jóslat teljesült.

Most ismét válságos perczeket élünk, válságos ponton állunk. És én sejtem, hogy ha Lajthán tuli szomszédaink fiatal alkotmányos életüket arra használják föl, hogy erőltetve térítsenek körükbe, holott tartósan és maradandólag csak saját beleegyezésünk és csak a jogok kölcsönös tisztelete, az érdekek kellő méltánylata után sikerülhetne az ilyenmü frigy: akkor meglehet, hogy pillanatnyilag sikert aratnak, de a birodalom jövődjét biztos alapra helyezni nem fogják. (Helyes.)

És attól tartok, hogy beérkezendik az idő, midőn a bánat érzetével fognak visszagondolni azon pillanatra, melyben egy szabad nemzet jogait mellőzve, azok romján kivántak saját jogaiknak érvényt szerezni.

Ha viszont mi a törvényes utról eltérve, jogos igényeink helyett jogtalan és hiu ábrándok után kapkodunk, vagy pedig, ha jogos igényeinket érvényesítve nem igyekszünk azokat az élet-erőssé vált igényekkel és a tények hatalma által kifejlett viszonyokkal egyeztetni: akkor ismét meglehet, hogy hosszas vajudás után ezen ország lehet dicső és boldog, de attól tartok, hogy Magyarország nem lesz többé. Nem lesz azon Magyarország, melyet szent István hajdan koronája alatt egyesített, nem lesz azon Magyarország,

melyet őseink vérükkel szereztek, de eszükkel tartottak fön. (Tetszés.)

Egyébként én töretlen bizalommal vagyok a király igazságszeretében, és a hivatkozást a helytelenül értesített fejedelemtől a helyesebben értesítendőre még mindig lehetőnek tartom. Bízom a velünk százados kapcsolatban álló népek helyes felfogása és saját érdekük-sugallta méltányosságában. Bízom végre nemzetünk jó nemtőjében, mely e népet a tévedések köréből mindig visszavezérelte a józanság törvényeihez. És azért hiszem és remélem, hogy habár talán avatottabb és szerencsésebb kezeknek — de sikerülend előállítani egy művet, mely nem hónapokra, nem évtizedekre, hanem századokra legyen számítva, miként századokra volt számítva őseink alkotmány-szerkezete. Hiszem és remélem, hogy azon alapon, mely a forradalom és kényuraság után épen fönmaradt, a nép jogérzete alapján és azon számos munkás segélyével, kiket elébb nélkülözünk kellett, sikerülend emelnünk egy művet, melyet „*nec imber edax, nec aquila impotens posset diruere, nec innumerabilis annorum series et fuga temporum.*“ (Éljenzés.)

GRÓF TELEKI DOMOKOS: Jóllehet nem tartom a legkönnyebb feladatnak az előtttem szóló tisztelt szónok urnak előre átfontolt tartalmas beszédét rögtön birálat alá venni s mindazáltal nem tehetem, hogy azt teljesen hallgatással mellőzzem. Ha ő nagyméltósága egyedül a maga és

azoknak igazolására szoritkozik, kik október 20-kán hivatalt vállaltak, ez esetben nem szólok semmit. De miután beszéde oly állításokat, oly hibáztatásokat foglalt magában, melyek különösen a távolabb levőknél könnyen balfogalmakra adhatnának okot: beszédére több észrevételeim vannak.

Az október 20-kán hivatalt vállalt férfiak hazafiságában nem kétkedem, s hogy ők a kormányba lépésüket hazafias indulatból és egy jobb jövő reményében tették, kétségbe nem hozom s ugy hiszem, e tekintetben az ország is elég kimélettal viseltetett irántok. Politikai oldalról sem kívánom cselekvényeiket ezuttal bírálni, vajjon eljárásuk mindjárt kezdetben megfelelt-e a magasabb politikai ovatosság igényeinek, vajjon nem lesz vala-e helyesebb mindjárt belátni, miszerint az okt. 20-ki engedmények s akkor fennforgott elvek nem elégségesek, hogy a törvények és az alkotmány helyreállításánál biztos kiindulási pontul szolgálhassanak; mindezt ezuttal vizsgálni nem kívánom, meg levén győződve, hogy ez azon pont, mely felett a történelem hozhat legrészrehajlatlanabb ítéletet.

A mi már ő méltóságának azon állítását illeti, mely szerint a törvényhatóságok tulzásaiban fekszik vala az alkotmány és törvény helyreállításának egyik főakadály, kétségtelen, miszerint a törvényhozó jogoknak igen nagy többsége nem csak az alkotmány és törvény, hanem a mérsék-

let határát is túl nem hágta, s vajjon néhány megyének nem alkotmány- és törvényellenes, de talán tulbuzgalom-sugalta végzéseiben a kormány találhata-e okot, az alkotmány és törvény továbbbi felfüggesztésére? ki teheté ezt kevésbé, mint azon kormány, mely 12 éven át kivételes rendszerével a rémuralmat párosítá, s most az alkotmányos és törvényes utra való állítólag átterése valósággal a kivételes kormányrendszernek volt kétségtelen folytatása?

A kormány okt 20-ka óta követett eljárása nem hogy az alkotmány és törvényhez való közeledést foglalt volna magában, de sőt az október 20-kén kimondott alkotmányos elvektől is mindinkább eltávozott, ő nmlga maga helyesen taglalá a különbséget, mely október 20-dik és február 26-ka közt ez utolsó időpont hátrányára létezik; ez oly hirtelen megváltozott irányra, vajjon a törvényhatóságok és az ország magatartása vagy sokkal inkább az ismert szerencsétlen rögeszmék szolgáltak-e okul? Majd bekövetkezett az országgyűlés, s a kormány a törvényhatóságokban és az egész országban követett törvénytelen s legszembetűnőbb kihágásait nemhogy megszüntette volna, de sőt még magasabbra fokozta. Tudva vannak nmltgu főrendek ország és világ előtt ez országgyűlés cselekvényei; a határozat és felirat közti viták, a felirat felterjesztése, majd e feliratnak a legfelsőbb kívánat szerinti rögtönös átalakítása, ismeretesek ország és világ előtt azon ala-

posság, azon elvitázhatlan elvek, melyekkel feliratunk legalkotmányosabb és törvényes kívánatainkat támogatja; s mindez előzmények után mily feleletet foglal magában az ismeretes kegy. királyi leirat! — Elismeri, megadja-e az valósággal legtörvényesebb kívántainknak csak egyikét is? — A történetek után az országgyűlést illeti-e az a vád, hogy az egyezkedésre nyújtott kezét visszataszította, s nem ellenkezőleg azon hatalmat illeti-e az, mely a 12 évi sanyargatások után a törvényhozással való egyezkedés megkezdésére a legelső lépést megtagadta; vajjon ily helyzetben az országgyűlés öngyengesége legvilágosabb bevallása és a legkétségtelenebb s a legfontosabb jogok kockáztatása nélkül, annál a mit tett, tehetett-e egyebet?

Az előttem szóló nagyméltóságú ur azon nézetét fejezé ki, miszerint a kormánynak nem lehet egyéb választása az erőszak vagy az erőtlenség nyílt bevallásán kívül.

Nem, méltóságos főrendek, a kormánynak erre szüksége nincs. Neki egy harmadik, egy igen könnyű s egyedül célhoz vezető választása van; ő helyesen és egyedül csak a törvényesség útját választhatja, mely egyaránt távol van az erőszaktól, mint az erőtlenségtől, és mely egyedül adja kezébe a fonal azon végét, melyen lebonyolithassa azon gombolyagot, melyet nem mi, hanem ő bonyolított. Azt mondá végül az előttem szóló t. ur, miszerint ha a létező és meg-

szilárdult viszonyokhoz nem alkalmazkodunk, megeshetik, felvirágzik ez ország, de az nem azon ház lesz, melyet királyunk szent István alapított; — elismerem, hogy ő mltga a mondottakban hazánk viszonyainak egyik legkomolyabb oldalát érintette, de mindamellet aggodalmát nem osztom. Mi, mltgos főrendek nemcsak legszentebb kötelességünk, de a legfontosabb politikai okoknál fogva is, hazánk boldogságát egyébűtt, mint alkotmányunk s törvényeink megvédésében nem kereshetjük, nem találhatjuk. — Hazánk egyik legnépesebb testvér-nemzetisége közelebbről a legmagasztosabb jeleit adta annak, miszerint ő is jelen alkotmány s a létező törvények sértetlenségében helyezi egyedüli alapját, biztosabb kiindulási pontját nem csak a haza, de ön nemzetiisége lehető felvirágzására.

Én biztosan reménylem, miszerint hazánk többi nemzetiségei is átlátandják a főnebbi meggyőződés igazságát; de ha ez teljes mértékben nem is találna létesülni: a mindenható, ki már nem egyszer megsegíte, ezuttal is győzelemre vezetendi hazánk legigazságosabb, legtörvényesebb harcát. Létezzék csak egyetértés köztünk, egyetértés a haza jobbjai közt s az ország legnagyobb részében: én teljesen meg vagyok győződve, miszerint meg lesz oldva jelen feladatunk, melynél még nehezebbet már nem egyet oldott meg hazánk s nemzetünk.

MAJLÁTH GYÖRGY FŐTÁRNOKMESTER:

Nem akarok a m. főrendek béketürésével hosszasan visszaélni, és azért azokat, miket imént az általam tisztelt szónok ur érintett, vita tárgyául tenni nem fogom. Egyedül kettőre vagyok bátor megjegyzést tenni, miután ugy hiszem, hogy a t. grófnak e részbeni előadása azoknak némi balfelfogásán alapul, miket én mondék. — Az első, miként mind az, mit előadásomnak, hogy ugy mondjam, kritikai részében fölemlitettem, most egyszer nem az országgyűlés eljárására vonatkozott, hanem a közélet azon mozzanataira, melyek az átmeneti időszakban, tehát az országgyűlés megnyitása előtt merültek volt fel.

A második azon könnyű expediensre vonatkozik, melyet méltóságod az általam felállított alternatívára nézre javasolni méltóztatott.

Hisz épen ebben rejlik a helyzetnek általam érintett szabálytalansága, és részben tarthatlansága, hogy az alaki törvényesség feltételeinek elég téve nincsen. — Ugy azonban, a mit a dolog jelenleg áll, e két véglet közötti választás maradt egyedül fenn. — Egyébiránt azon időknek, melyekről a római író oly helyesen mondja, „quod incerta fiant omnia, dum a lege receditur“ épen az az átka, hogy a fonalat, ha erővel megszakított, ugyanazon helyen felfogni és tovább fogni nem lehet, hanem az elszakadt két véget egybekötni szükség, és ez a státusbölcsesség feladata, melyet azonban csak kölcsönös jó akarat és bé-

külékény szellem mellett teljesíthet. Van ugyanis a tényeknek kétségbevonhatlan hatalma, vannak az életnek konkrét nehézségei, melyeket sem magával a törvénykönyvvel elhárítani, sem rhetorica virágaival elszédíteni, sem a hatalom vaskarával keresztülszelni nem lehet, a melyeket megoldani kell és éltet a remény, hogy hazánkra nézve, kedvezőbb alkalommal méltóságoddal kezét fogva és talán jobb sikerrel fogjuk újból megkísérthetni. (Éljenzés.)

Az ülés 8 $\frac{1}{4}$ órakor szétoszlott.

III.) Aug. 22-én déli 12 órakor tartott képviselőház LXVIII-dik ülése.

Már korán reggel elterjedett azon hír, miszerint az országgyűlés szét fog oszlattatni, s azért Pest lakosai közül igen számosan egyszersmind nem kevés számú vidékiek is 10 óra előtt ellátva magukat jegyekkel, már 10¹/₂ órakor kerestek részt az illető helyekre leendő bejuthatás végett. A nemzeti muzeum előtti út, úgy a lépcsőzet és folyosó alatti hely megtelvén az eredményre kíváncsi néptömeg által. A megjelent arczáin elégedetlenség igen, de levertség nem vala kiolvasnató. A gyűlés terme, karzatok megteltek most éppen úgy, mint Május 8-án midőn Magyarország fénycsillaga, a világhírű DEÁK FERENCZ első felirási javaslatát a honatyák színe előtt bemutatni készült. Mindenki feszült figyelemmel s türelmetlenül várta a gyűlés megnyitását.

Déli 12 órakor lépett be a köztiszteletben álló ház elnöke Ghyczy Kálmán, utána később néhány perczcel érkeztenek báró Vay Miklós és Deák Ferencz, mindhárman harsány éljenzésekkel fogadtattak; a gyűlés megnyitván,

ELNÖK GHICZY KÁLMÁN: Tisztelettel jelentem, miszerint a ml. főrendek tegnapi ülésükben a képviselőház által az országgyűlés fel-

oszlataása iránt hozott óvást és határozatokat egész terjedelmökben egyhangúlag elfogadták. (Éljenez) Továbbá jelentem; hogy tegnap esteli órákban egy legfelsőbb leirat érkezett hozzám, mely hallerkői gróf Haller Ferencz ő nméltóságának a magyar országgyűlés feloszlatása végett királyi biztossá lett kineveztetését tartalmazza, s melyben megparancsoltatik, hogy az országgyűlés ezen kir. biztos úr rendeleteinek engedelmeskedni kötelességének ismerje. Mely felsőbbi rendelet átvétele s azonnali kihirdetése tekintetéből ma reggeli 9 órakor a királyi biztos úr ő nméltóságának meghívása következtében a budai várakban megjelenvén, a legfelsőbb rendelet átvételénél annak kijelentésére hatalmaztattam fel, hogy a királyi biztos úr utasítva van az országgyűlést katonai karhatalommal is feloszlatni, ha az, a kihirdetés után azonnal szét nem oszlanék.

Ez után Csengeri jegyző felolvasta a legfelsőbb helyről került királyi leiratokat, melyek következőket tartalmaznak:

Első Ferencz József, Isten kegyelméből ausztriai császár, Magyar-, Cseh-, Halics és Lodomérországok Apostoli, ugy Lombardia, Velenze és Illyria királya; Ausztria főhercege stb.

Hú Magyarországunk s az ahoz kapcsolt részek zászlósainak, egyházi és világi főrendeinek és képviselőinek, kik az általunk 1861-ki aprilis 2-kára összehívott országgyűlésen egybegyűltek, üdvöt és kegyelmünket.

Kedvelt Hiveink!

Miután a magyar országgyűlés feloszlatását f. évi kisasszonyhava 21-kén 11436. sz. alatt kelt kegyelmes királyi leiratunkkal elhatároztuk, ennek foganatosítása végett őszintén kedvelt hivűnket, Tekintetes és Nagyságos hallerkeői gr. Haller Ferenczet Szent-István-rendünk nagykeresztesét, vaskorona-rendünk első osztályú vitézét, Lipótrendünk középkeresztesét, a szász királyi polgári érdemrend nagykeresztesét, a szárdiniai Móricz és Lázár-rend vitézét, valóságos belső titkos tanácsosunkat, aranykulcsos hivűnket, 12-ik huszárezredünk tulajdonosát, teljhatalmu királyi biztosunkká neveztük és kiküldöttük. Miért nektek királyi hatalmunknál fogva meghagyjuk és parancsoljuk, hogy az Általunk kinevezett királyi biztos minden rendeleteit teljesíteni, azoknak engedelmességni és királyi parancsunknak hódolni, az ellenszegülőket érendő törvényes büntetés terhe alatt jobbagyi és törvényes kötelességteknek ismerjétek, különben nem cselekedendők.

Kikhez egyébiránt császári királyi kegyelmünk és kegyelmességünkkel állandóan hajlandók maradunk. — Kelt birodalmi fővárosunkban Bécsben, Ausztriában, Kisasszony-hó 21-dik napján 1861-dik esztendőben.

FERENCZ JÓZSEF.

Gróf Forgách Antal.

Rohonczy Ignác.

Kivül:

11,821. Hú Magyarországunk s az ahoz kapcsolt részek zászlósainak, egyházi s világi főrendeknek és képviselőinek, kik az 1861-ik aprilis másodikára összehívott országgyűlésen egybegyűltek, kedvelt hiveinknek. Pesten.

~~~~~

Első Ferencz József, Isten kegyelméből ausztriai császár, Magyar-, Cseh-, Halics és Lodomér országok Apostoli, ugy Lombardia, Velenze és Illyria királya; Ausztria főhercege stb.

Hú Magyarországunk s az ahoz kapcsolt részek zászlósainak, egyházi és világi főrendeknek és képviselőinek, kik az Általunk 1861. aprilis 2-kán összehívott országgyűlésen egybegyűltek, üdvöt és kegyelmünket.

Kedvelt Hiveink!

Miután az immár csaknem öt hónapig működő magyar országgyűlés, hozzá intézett föl-szólításainkban kifejtett várakozásainknak meg nem felelt; — s miután Mi, szivünk sajnálatára, Magyarországunk érdekében hasznos tevékenységet többé nem várhatunk oly országgyűléstől, mely magasztos hivatását a jelen válságos időben, minden érdekllett felek legnagyobb kárával annyira félreismerte, miszerint a lehetséges kiegyenlítés fonalát egyenesen elszakasztottnak azért nyilvánította, mert oly követelések nem tel-sítetttek, melyeknek hordereje a megengedhetőség

határain messze tulterjed: kényszerítve érezzük Magunkat a f. évi sz.-György-hó 2-dik napjára egybehívott országgyűlést feloszlatni, a mint azt ezennel föl is oszlatjuk, egy uj országgyűlésnek a lehetőséghez képest hat hónap leforgása alatti összehívását Magunknak föntartván.

Kikhez egyébiránt császári királyi kegyelmünk és kegyelmességünkkel állandóan hajlandók maradunk. — Kelt birodalmi fővárosunkban, Bécsben, Ausztriában, Kisasszony-hó 21-ik napján, 1861-dik esztendőben.

FERENCZ JÓZSEF.

Gróf Forgách Antal.

Rohonczy Ignác.

Kivül :

11,536. Hú Magyarországunk s az ahoz kapcsolt részek zászlósainak egyházi s világi lörendeinek és képviselőinek, kik az 1861-iki aprilis 2-kára összehívott országgyűlésen egybegyültek, kedvelt hiveinknek. Pesten.

BERNÁTH ZSIGM. T. ház! Az, mit e napokban az országgyűlés feloszlatása iránt csak hírből hallottunk, immár valósággal be is következett, sőt az legfőbb teendőnk bevégezése nélkül eredménytelenül ezennel feloszlattatik. Én szavakat feltalálni nem bírok azon szenvedések kifejezésére, melyeket alkotmányos sérelmeink fölött mélyen érzünk. A legközelebb lefolyt tiz

hó csak álom vala — s úgy látszik, hogy ismét visszalépünk a régi állapotba. A legfelsőbb rendeletnek engedelmesskedünk, tétet fejthajtunk (átalánoszúgás.) Bármily phasion menjen keresztül a kérdés, a vége csak az lesz, amit mondék. Szükséges ellenben, hogy a tegnapi elfogadott óvásunkat jegyzőkönyvileg ma is megujtsuk, s azt a felsőházzal közöljük.

DEÁK FERENCZ: T. ház! — (Harsány éljenzés.) A felovasott királyi leiratok, és azon kijelentés, mit t. elnökünk előadott, hogy a ház a királyi biztos által még katonai erővel is szétoszlattatik; minden tanácskozást kizár. Én erre nézve csak egyszerűen azt nyilvánítom, hogy az erőhatalomnak tetteg ellene nem szegülhetünk (az egész ház feláll. Rendkívüli éljenzés, Halljuk!), hanem szükséges, hogy szigorún ragaszkodjunk azon óváshoz, melyet tegnap a képviselőház már határozottan magáévá tett, s a felsőház is elfogadott (Helyeslés. Viharos éljenzés. Mindnyájan felállva. Egyhangu felkiáltások: „mindnyájan szigorún ragaszkodunk! Éljen Deák! Éljen a haza!!!“

ELNÖK: Minden itt most előadottak jegyzőkönyvbe fognak igtattatni. A ház feloszlása előtt a jegyzőkönyv meghitelesítettén, a legfelsőbb helyről érkezett leiratok a mélt. főrendekhez ot-tani kihirdetés tekintetéből azonnal átteendők lesznek. Addig is, míg a mai napon tárgyaltak

jegyzőkönyve szabályszerűleg elkészítettik, engedje nekem a tisztelt ház (feláll), hogy tisztelem és forró hálám bizonyítékaul néhány szót intézhessek a házhoz. (Éljenzés. Halljuk.)

„Hazánk története számos országgyűléseket mutat fel, melyek törvényhozói hivatásuk teljesítésében nagy nehézségekkel küzdöttek: de nehezebb körülmények között, mint ezen országgyűlés, egy sem jött össze, egy sem tanácskozott soha.

Messze vezetne, messzebb, mint e végzetes órának keretébe illik, ha e nehézségeknek okait és forrásait nyomozni kívánnám, ha párvonalat akarnék huzni, ezen országgyűlés s azok között, melyek megelőzzék ezt: s azért csak azon megjegyzésre szoritkozom, hogy a létező viszonyok között nem is lehetett a jelen országgyűlésnek más feladata, mint hogy fentartsa, megóvja, tisztába hozza, fenhangon visszakövetelje s biztosítani igyekezzék az országnak elévülhetetlen ősjogait. (Közhelyeslés.)

E feladatnak az országgyűlés, önök t. képviselőtársak, teljes mértékben és nemesen megfeleltek.

A szívet és elmét egyaránt megragadó legremekebb szónoklat hangján szólottak, tanácskoztak a tárgy fontosságához méltóan és kimerítőleg, midőn arról volt szó, hogy felderíttessenek a nemzet jogai, feltárassanak annak vérző sebei

és kimutattassanak a gyógyszerek, melyek azoknak orvoslására mellőzhetetlenek.

Midőn, azután a körülmények, úgy kívánták, kebelök mélyébe fojtván el szívüknek sajtó fájdalmát, tudtak hallgatni is, vagy közakarattal gyorsan egyhangúlag elhatározták magukat mindazoknak őszinte indokolt, kimerítő kijelentésére, miknek nyilvánítását a törvény iránti tisztelet, hazánknak s el merem mondani, az uralkodó-háznak szinte úgy, mint a velünk egy fejedelemnek személyében egyesült mindenországoknak egyező érdeke parancsolólag megkivánta. S azért akár miként forduljon a koczka, mely elvetve van; ha a láthatárt borító komor fellegek közül fel fog is derülni az alkotmányos szabadságnak és törvényes önállásunknak fényes csillaga, az utókor is hálasan fogja elismerni, hogy e szerencsés eredményben önök jelen országgyűlési küzdelmeinek nagy része van; de ha a sors rendelése szerint ismét súlyos és hosszas szenvedések várakoznának is a nemzetre, önök mindig vigasztalást találának azon öntudatban, hogy kötelességüket hiven teljesítették, abból semmit nem mulasztottak el, s elmondhatandják azon férfival (Lutherrel) ki vallásos meggyőződéséért 1520-dik évben a német római birdalom országgyűlése előtt vádlott képen állott, „Itt állunk, más képen nem tehetünk, Isten segítsen meg.“ (Köztetszés s harsány éljenzés.) Az országgyűlésének működése ugyan megszűnik: a többi, mi ezentul teendő,

a nemzetet magát illeti. Én meg vagyok győződve, hogy a nemzet ügye a nemzet kezében legbiztosabban van letéve. (Éljenzés.) A nemzet be fogja váltani képviselőinek szavát, s hiven, állhatatosan fog ragaszkodni az országalkotmányos jogaihoz, törvényes önállásához, melyeken kívül számára nincsen üdv, nincsen hely. (Harsány éljenzés.) De nincs most helyén, hogy erre vonatkozólag bővebb elemzésbe bocsátkozzam, s azért engedje meg a t. ház, hogy néhány szót magamról is szólhassak. (Halljuk.) Senki jobban nem tudja, mint én, ki ezt mélyen éreztem, hogy tehetségeim az idők nagyszerűségéhez képest mily parányiak. Tudom, hogy elnöki tisztemnek viselését ily nehéz körülmények között egyedül önöknek szives hajlama, kiméletes elnézése, becses bizalma tették lehetségessé, melyért, hogy hálás köszönetemet fogadni méltóztassanak, tisztelettel kérem (Éljen Ghyczy). Tudom, hogy önök várakozásának csak egyedül tisztem kötelességeinek teljesítésére irányozott szándékom tisztaságával feleltem meg, de ennek öntudata által bátorítva, magamat azon kérésre jogositottnak is érzem, hogy felejtsek el önök szándékomnak tisztaságáért a hiányokat, melyeket elnöki tisztem teljesítésében tapasztaltak, és a midőn innét saját tűzhelyeikhez visszatérendvén, az ország távol vidékein is azon hazafiúi lelkesedéssel teljesítendik polgári kötelességeiket, — melylyel itt törvényhozói tisztségben eljárta: tartsanak meg engemet becses

emlékezetükben, ki azt, hogy önök bizalmára habár csak pillanatig is érdemesitve valék, mindig életem dicsőségének tartandom. (Hosszas éljenzés.) Végre kötelességemnek ismerem tisztelt elnöktársaim s a jegyzői kar nevében is szives köszönetemet nyilvánítani önöknek a bizalomért, melyben önök által érdemük szerint részesítették. (Éljenek) Búcsúszavaimat azon legforróbb ohajtással zárom be: Isten önökkel!... Legyen egyetértés, állhatatosság, áldozatkészség nemzetünk között, s áldás szeretett hazánkon!!! (Viharos hosszú éljenzés.)

A szívélyes éljenzések után az ülés néhány percze felfüggesztetett, mialatt a képviselők egyenként érzékeny búcsúzás és tisztelet jeléül az elnökhöz barátságos kézzorításra siettek, mely jelenet úgy az elnök, mint a többiek szemiből könyeket csalt ki.

Ezen utolsó gyűlés jegyzőkönyve rögtönözve Csengery Imre jegyző által a ház nagy megaláztatására megiratván, hitelesített, s a két királyi rendelettel együtt a felsőháznak átküldetett. — Ezek után a képviselők harsány felkiáltások között: „Éljen a haza“ 1 óra után eloszlottak, s a „Szózat“ elénekelése mellett Deák Ferencz, és Ghyczy Kálmán a muzeumi parkból kikisértettek.

IV.) Aug. 22-kén délutáni 1³/₄ óraker tartott felsőház XXII. és utolsó gyűlése.

A felsőház főrendei türelmetlenül várták a gyűlés megnyitását, de mégis be kellett várni az időt, míg az eredeti királyi leiratok az alsóházból megküldetnek. — Ezen legfelsőbb helyről került rendeletek átadásával Csengeri Imre, a képviselőház egyik jegyzője volt megbízva, ki is midőn a felsőházhoz érkezett: azonnal megnyittatván a gyűlés az országbíró elnöklete alatt, az iratok tudomásul vétel végett felolvastattak, ez után mély csend uralkodván, következőképen nyilatkozott Gróf Károlyi Laj., Nyitra megye főispánja:

„A mit még tegnap a két háznak csak sejdíteni szabad volt, az ma ténynyé vált. Az országgyűlés, melyben mind a képviselőház, mind a felsőház a törvényes létet s minden viszonyunkat legnagyobb rendben visszaállítani kívánták, nem sikerült ennek eredményét és édes gyümölcsét élvezni. Ime most ezen kegyelmes királyi leirat által feloszlatva van az országgyűlés, s hat hónap alatt mily nagy viszontagságoknak kitéve! Ezért én bátor vagyok, minthogy már most dissenziónak helye nincs, három rövid indítványt elősorolni s a mélt. főrendeknek ajánlani: 1) Az, hogy a jegyzőkönyvbe hiven bejőjön mindaz, a mit t.

elnökünk ezen eljárás iránt előhozni méltóztatott. 2) Hogy most van az ideje, s hogy jövőre tettelegesen, minden erővel, s minden hazafiúsággal járuljunk azon óváshoz, melyet tegnap már magunkévá tettünk. (Közhelyeslés.) 3.) Hogy miután az országgyűlésnek szétozslása mellett még a karm hatalom fenyegetése is hozzá járult, melyet bizony az egybegyűlt országgyűlés nem is érdemlett volna meg, mondom, hogy annak tekintetében hódolunk és szétozslani kötelességünk. Ezeket előhozván, csak azt mondom egy szóval, egy lélekkel: „Éljen a haza!” (Mindnyájan felállnak, általános éljenzés.)

Ekkor néhány perczre az ülés a jegyzőkönyv szerkesztése végett itt is felfüggesztetett, mely nem sokára elkészülvén, hitelesített. — Az elnök, az országbiró ő exja következő beszéddel zárta be az országgyűlést.

„A mai ülésnek komoly természete alig engedti, hogy a mélyen tisztelt háznak magas figyelmé más-más irányban, és különösen személyes ügyben vétessék igénybe, mindazonáltal a hálaérzetnek ellenállhatlan ösztöne legyőzi bennem a szerénység által ébresztett azon kétkedést, s hinni merem, hogy a méltóságos főrendek szokott s mindenkor tapasztalt engedékenységgel veendik, ha a kevés de szívem mélyéből eredett szavakkal érintem, a reám nézve kimondhatlan nagy becsü viszonyt, melyben a mélt. főrendekhez állani szerencsém volt. (Éljenzés.) Teszem azt azon

viszonynak utolsó perczeiben, miszerint némikép adhassam jelét a mélt. főrendeknek határtalan tiszteletemnek, azon hálaérzetnek, melynek kifejezésére magamat elégtelennek érzem. Nem hálálhatom eléggé mt. főrendek irántam csekély érdemem fölött mindenkor tanusított jó akaratát és bizalmát, mely által támogatva gyarlóságom miatt elcsüggednem nem lehetett, sőt inkább élénkült bennem a remény, hogy hivatásomnak, mely az ügy fontossága és szentsége, azonkívül a mélyen t. háznak méltósága által valóban magasztossá lett, parányi erőmmel is megfelelni képes leszek. (Éljenzés.) Habár az események hatalma ezen diszes hivatásomnak véget vetett; habár a balsors a méltóságos főrendek hazafiúi buzgó törekvéseit s nemes czélu tevékenységét megakasztotta; habár azok, kiket a haza iránti kötelesség, a jog szentsége iránti kegyelet és a közügy iránti hűség egy szívvvel és egy lélekkel egyesített, ezuttal meghíúsult reményekkel távoznak el egymástól: mindazonáltal feloldhatlan marad azon kötelék, mely őket szellemileg egymáshoz s a haza szent ügyéhez fűzi. (Helyeslés.) Legyen szabad reménylenünk mélt. főrendek, hogy azon élénk rokonszenvenben, mely keblemet eltölti, a mélt. főrendek engem is részesíteni sziveskednek, s valamint reám nézve is elfelejthetlen lesz azon idő, melyet a mélt. főrendekkel, mint hón tisztelt munkatársakkal töltenem szerencsém lehetett, hogy a mélt. főrendek is csekély

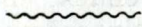
személyemet szives és jó akaró emlékezetökre továbbra is méltatni kegyeskedjenek. (Mindnyájan felállnak, hosszas éljenzés.) Az utolsó ülésnek ezennel vége levén, ezen országgyűlésre tevékenységünk megszűnt, azért voltam bátor e kevécs búcsúszavakkal legmélyebb hálámat kifejezni.“ (Éljenzés.)

Melyek után az elnök ő exja iránti tisztelet s egyetemes meghatottság jeléül helyeikből mindnyájan kiléptek, s ő exját lakására testületileg kísérvén — hol is Magyarország Primása, ő főmagassága szivélyes búcsút vön a határtalanúl tisztelt ország birájától. Ki is a főrendeknek és főispánoknak ismételve a törvényességhez való szigorú ragaszkodást ajánlá. Melyek után a legmélyebb bucsuzásokkal és éljenzésekkel távoztak.

Ghyczy Kálmán képviselőházi elnök lakásán is Aug. 22-én és 23-én bucsuzó tisztelgők jelentkeztek, éjjél táján pedig az egyetemi dalárda zengte el a köztiszteletben álló elnök laka előtt érzékeny bucsuját.

Áldás kövesse a haza jóllétének
előmozditóit!

Áldás szeretett hazánkon!!!

DE BALLAGI GÉZA.

NYOMT. ENGEL ÉS MANDELLONAI.

